

CZU: 159.9:616.071:656.1

EXAMINAREA PSIHOLOGICĂ A CONDUCĂTORILOR AUTO: SENS ȘI NECESITATE

Lilia BUIMESTRU

Institutul de Științe ale Educației

Importanță majoră a transporturilor (rutiere), calitatea, eficiența și siguranța acestora pentru societate readuce în prim-plan conducătorul auto. În articol este abordată problema privind examinarea psihologică a candidaților în conducători auto și a conducătorilor auto ca aspect necesar în formarea lor profesională și în promovarea siguranței traficului rutier. Este expus conceptul, prevederile legislative, sunt reliefate unele aspecte psihologice ale conducerii auto în contextul valorificării potențialului individual al conducătorului auto.

Cuvinte-cheie: *transport rutier, conducător auto, capacități, aptitudini, aptitudine tehnică, gândire tehnică, examinare psihologică.*

PSYCHOLOGICAL EXAMINATION OF DRIVERS: REASON AND NECESSITY

The major importance of transports (road transport), their quality, efficiency and safety for the society are re-introducing the driver in the foreground. In this article, we treat the problem of psychological examinations of candidates for drivers, and the drivers themselves as a necessary aspect in their professional training and in promoting safety traffic. The concept and the legislative provisions are exposed; some psychological aspects of driving are emphasized in the context of capitalizing the individual driver's potential.

Keywords: *road transport, driver, abilities, skills, technical ability, technical thinking, psychological examination.*

Introducere

Sectorul transporturilor și infrastructurii reprezintă domeniul cu cele mai multe conotații economice în măsură să contribuie la creșterea economică vizibilă a țării și să înlesnească dezvoltarea altor domenii [1]. Importanță majoră a transporturilor (rutiere), calitatea, eficiența și siguranța acestora readuce în prim-plan **conducătorul auto**, ca element determinant al sistemului conducător – autovehicul – drum – mediu (CADM). Procesul de a conduce un autovehicul este privit de cercetătorii - ingineri (V.Onceanu, D.Novorojdin, A.Daicu, V.Ciobanu, I.Manoli, V.Plămădeală, F.A. Burlacu, A.Тютюшев, Н.Королев, В.Ломакин, В.Логачев, И.Кучеренко, Д.Капский ș.a.) [2-4] drept o sarcină cu un înalt grad de complexitate, care solicită în mod continuu o adaptare la nevoile și cerințele traficului rutier. Potrivit unor studii, bazate pe date statistice din Finlanda și Statele Unite ale Americii, „un conducător auto de nivel mediu este responsabil de aproximativ 30 de erori pe oră, ca rezultat al aproximativ 7200 de observații, 2400 de decizii și 1800 de acțiuni” [5], acestea producându-se întotdeauna în raport cu vehiculul, drumul și mediul. Astfel, eficiența conducerii, după părerea mai multor autori, „depinde nemijlocit de starea sănătății fizice, psihice, de însușirile de personalitate ale conducătorului auto, influențate de: *vârsta*; *experiența profesională* (cunoștințe, capacități, deprinderi); *apartenență de gen* (mecanismul și viteza reacțiilor psihofiziologice); *factorii, care determină nivelul dezvoltării/culturii sociale.*” [6]. Însă, „analiza factorilor care țin de structura psihologică a persoanei (conducător auto) sunt foarte numeroși, nu pot fi izolați cu ușurință, pentru că se află în interacțiuni complexe” [7].

Capacități, priceperi și deprinderi practice în conducerea unui autovehicul

În context, vom face referire la câteva concepte necesare pentru a înțelege conducerea unui autovehicul: capacități, priceperi și deprinderi practice. S.Cristea consideră capacitățile „un sistem de însușiri funcționale și operaționale în unitate cu deprinderile, cunoștințele și experiența necesară”, „posibilitate de reușită în exercitarea unei sarcini”, iar „una dintre condițiile acestei reușite este deținerea inițială de către subiect a unei anumite aptitudini” [8, p.289]. H.Piéron susține că capacitățile sunt „posibilitatea de reușită în exercitarea unei sarcini sau în executarea unei profesii”, „poate fi obiect al unei evaluări directe” și „este condiționată de aptitudini” [9 p.55], precizând că „termenul *aptitudine* (engl. *ability*) nu este sinonim cu capacitatea. Aptitudinea desemnează substratul constituțional al unei capacități, preexistă acesteia, care va depinde de dezvoltarea naturală a aptitudinii, de formarea educativă, eventual și de exercițiu. Capacitatea poate fi obiectul

evaluării directe, aptitudinea fiind o virtualitate" [apud 9, p.38]. În context, E. Macavei cu referire la aptitudini relevă că „sunt ansambluri complexe de însușiri fizice și psihice structurate într-un mod specific care asigură efectuarea cu succes a unei activități, cu un randament cantitativ și calitativ situat deasupra mediei” [10, p.303]. Autoarea face referire la „Alfred Binet care a considerat aptitudinile ca rezultat al unui nivel funcțional ridicat al psihicului și la Paul Popescu-Neveanu care a definit aptitudinile ca sisteme operaționale, superior dezvoltate și de mare eficiență”. Aptitudinea reprezintă, conform Dicționarului enciclopedic de psihologie, „complex de însușiri relativ stabile ale personalității, care condiționează succesul (peste medie) diferitelor feluri de activități intelectuale, artistice (profesionale) științifice, organizatorice, sportive, tehnice sau manuale” [11, p.75]. Cele expuse pun în valoare capacitățile determinate de aptitudini, „care sunt dezvoltate de către sistemul de cunoștințe și reprezintă starea de potențialitate psihoindividuală, este demonstrată prin fapte concrete și permite obținerea rapidă a unor performanțe într-o anumită activitate” [12, p.18]. Astfel, *capacitățile* rezultă din îmbinarea în diverse forme a unor elemente genetice și dobândite: particularități comportamentale, cognitive, aptitudinale, caracteriale etc. care, integrate în structura personalității umane, îi imprimă acesteia un sens propulsiv spre un anumit domeniu de activitate.

În aspectul conducerii auto, identificăm *aptitudinea tehnică* ca „aptitudine intelectuală ce presupune elaborarea pe plan mintal a unor soluții optime, care apoi sunt aplicate în vederea rezolvării sarcinilor din domeniul tehnic” sau „putința cuiva de a se adapta cu ajutorul gândirii la situațiile noi și variate, nu ale unui mediu general, ci ale unui mediu specific: ale mediului tehnic” [13, p.352]. Cele expuse permit să constatăm că din punctul de vedere al structurii sale psihice, aptitudinea tehnică este o aptitudine specială (se aplică într-un domeniu concret al activității, cel tehnic/conducerea auto;) și complexă, pentru că în componența ei intră elemente de natură intelectuală (percepția spațială, gândirea tehnică), afectivă, motivațională, dexteritatea manuală (îndemânarea).

Considerăm că formarea profesională în domeniul conducerii auto valorifică *gândirea tehnică* ca aptitudine specială tehnică, ca formă specifică a gândirii, diferențiată în funcție de conținut, de domeniu în care se aplică și care o generează. „Particularitățile gândirii pentru un domeniu dat sunt imprimate nu doar de demersurile mintale solicitate, ci și de procedeele particulare de operare. În acest caz, dacă avem în vedere obiectele, mecanismele tehnice, observăm că propriu este nu doar materialul cu care vehiculează gândirea (conținutul său reprezentat), dar și procedeele pe care le imprimă, reprezentate prin diferite tipuri de imagini spațiale de niveluri de generalitate diferite (schițe, scheme, diagrame etc.)” [apud 13, p.351].

Astfel distingem, pe de o parte, materialul cu care se operează, în aspect de:

✓ *legislație rutieră*: drepturi, obligații, restricții pentru participanții la trafic, organizarea și semnalizarea rutieră, semnale luminoase, indicatoare rutiere, marcaje rutiere, reguli de circulație a vehiculelor etc.;

✓ *siguranță rutieră*: teoria mișcării autovehiculelor, maniabilitatea, stabilitatea și siguranța de deplasare a vehiculelor, siguranța activă, pasivă, post-crash și ecologică a autovehiculului etc.;

✓ *construcția autovehiculului*: scheme ale componentelor motorului, ale echipamentelor electrice și electronice, ale transmisiei, ale părții rulante și ale mecanismelor de comandă, condițiile de testare tehnică, întreținere, diagnosticare și reparațiile;

✓ *conducerea autovehiculului*: schema panoului de bord, succesiunea acționării asupra autovehiculului, influențele situațiilor rutiere, ale condițiilor de mediu etc.,

care facilitează apariția reprezentărilor și imaginilor, care apoi sunt supuse prelucrării pentru a se elabora/rezolva sarcini în conducerea auto. Pe de altă parte, operațiile generale ale gândirii: analiza, sinteza, comparația, abstractizarea, generalizarea, concretizarea sunt aplicate concret domeniului și se concentrează în direcția înțelegerii și realizării conducerii auto în diverse situații și condiții rutiere, descoperind, stabilind relații funcționale între componentele sistemului CADM.

Analizând cele expuse, formulăm ca concept aproximativ: capacitatea de conducere a conducătorului auto reprezintă complexul de însușiri fizice, senzoriale și psihointelectuale, care îi permit acestuia să conducă autovehiculul în mod optim, fără a perturba stabilitatea sistemului circulației rutiere și fără a se expune pe el sau pe alții, în mod obișnuit, la accidente.

Sintetizând cele expuse în [14-18], conchidem că capacitățile și calitățile conducătorului auto necesare/valorificate în conducerea auto pot fi grupate astfel: *capacitatea* individului de a-și forma rapid deprinderi complexe de a conduce auto; *capacitatea critică*, puterea individului de a lua o atitudine față de propria sa capacitate de conducere; *conștientizarea* pericolului, care trebuie să fie integră și să domine concepția individului

despre securitate; *atitudinea* față de ceilalți conducători auto, care trebuie să fie corectă, sau comportamentul social, care trebuie să fie adecvat; *atitudinea* față de legi și reguli de circulație, care trebuie să fie corectă (acei indivizi care sfidează legile și se sustrag respectării lor constituie pericole serioase pentru circulație). *Aptitudini* privind activitatea de recepție și informare: un câmp perceptiv amplu și o bună apreciere a vitezelor și distanțelor; promptitudinea și precizia spiritului de observație, care sunt cerute de durata scurtă a semnalelor pe care conducătorul le percepe din viteză și de multitudinea lor; o atenție concentrată și stabilă pentru drumurile lungi și o bună atenție distributivă pentru circulația aglomerată; mare putere de observație și percepție; o bună capacitate de memorare și învățare. *Aptitudini* privind activitatea de execuție: în situațiile neprevăzute și critice (aparitia de obstacole, condiții meteorologice speciale) se impune elaborarea rapidă a celui mai bun plan de acțiune, într-o perioadă de deliberare foarte scurtă, aceasta implică o rapiditate a deciziei și o extremă mobilitate a gândirii; în condițiile creșterii vitezei de circulație, timpul (de reacție) în care se pot face observarea și interpretarea semnalelor trebuie să fie foarte scurt; coordonarea între funcția vizuală și cea motorie (de mișcare) este esențială, funcționarea perfectă a reflexului oculo-muscular, coordonare perfectă între mișcările mâinilor și ale picioarelor, ca și între mâna dreaptă și mâna stângă sau între piciorul drept și cel stâng. Perfectă și rapidă trebuie să fie concordanța dintre gândire și acțiune. Există tipuri de oameni așa-zisi gânditori, care stau și despice firul în patru înainte de a lua o hotărâre; deși pot avea un timp de reacție bun, ei nu pot fi buni conducători auto, pentru că tendința lor de „a se gândi” excesiv de mult înainte de a acționa îi face inapți pentru reacții rapide. Alți oameni se caracterizează printr-o gândire rapidă, dar au un timp de reacție prelungit, și din cauza acestei neconcordanțe sunt și ei mai puțin apți pentru conducerea auto.

Examinarea psihologică a conducătorilor auto

În contextul subiectului abordat, în practica unor țări (Romania, Bulgaria, Italia ș. a.), pentru a determina dacă persoana poate deveni conducător auto, se aplică *examinarea psihologică*, ca activitate complexă de detectare, investigare și măsurare a capacităților și calităților: fizice, intelectuale, aptitudinale, atitudinilor și aspirațiilor profesionale. Examinarea psihologică este metoda de acțiune pentru a elabora, diagnoza și prognoza rezultatele care sunt repere ale informării și consilierii. Petru psihodiagnoză profesională se folosesc teste de măsurare a senzorialității, a activității perceptive, a memoriei, gândirii, limbajului și a imaginației, a vitezei de instalare a oboselii, pentru deprinderi și aptitudini, pentru atitudini și motivație, pentru rezistență la stres etc.

În Republica Moldova, în contextul implementării și armonizării politicilor din domeniul siguranței traficului rutier cu politicile Uniunii Europene [19,20], examinarea psihologică trebuie să fie obligatorie pentru toți candidații în conducători auto înainte de înscrierea la școala auto și pentru toți conducătorii auto, odată la trei ani, pentru a evidenția corespunderea/necorespunderea lor profesională [21-23]. În conformitate cu legislația națională, conducătorii de autovehicule și candidații pentru obținerea permisului de conducere susțin numai examinarea medicală, în aspectele: vedere, auz, dizabilități locomotorii, afecțiuni cardiovasculare, diabetul zaharat, afecțiuni neurologice, tulburări mentale, alcool, droguri și medicamente, afecțiuni renale [24]. Evaluarea psihologică obligatorie trebuie să identifice competențele aptitudinal-atitudinale specifice exigențelor conducerii auto (după Constantin Doru Blaj), în aspectul:

✓ „Funcțiilor și însușirilor senzoriale: acuitate vizuală, discriminarea culorilor, discriminarea și identificarea formelor; vedere nocturnă; vedere periferică; buna percepere a vitezelor și a distanțelor; spiritul de observație; mobilitatea schemelor perceptive; auzul normal; sensibilitatea tactilă normală; reprezentarea spațială și topografică.

✓ Funcțiilor și calităților motorii: viteza de reacție; precizia mișcărilor; abilitatea mișcărilor; coordonarea mișcărilor manuale, mână-picior; siguranța mișcărilor; automatizarea schemelor motorii; plasticitatea schemelor și structurilor motorii.

✓ Calităților atenției: capacitatea de orientare; mobilizarea și menținerea voluntară a atenției; rezistența la stimuli perturbatori; rezistența la oboseală; stabilitatea, distributivitatea, comutativitatea, concentrarea.

✓ Capacităților și calităților intelectuale: memoria – vizuală spațială, topografică, motorie a schemelor ce intră în alcătuirea deprinderilor de conducere auto, trăinicia și fidelitatea păstrării în memorie a semnelor/indicatoarelor/marcajelor/semnelor rutiere și a regulilor de circulație; promptitudinea și fidelitatea reactualizării; inteligența și gândirea: inteligența generală în limite normale, promptitudinea și precizia în adoptarea deciziilor în situații critice (în timp limitat); capacitatea de anticipare a evenimentelor rutiere (mediată de gândire concretă, imagistico-topografică); flexibilitatea schemelor operatorii ale gândirii concret-situaționale.

✓ Însușirilor afective: echilibru emoțional; rezistența la factori stresanți, frustranți, afectogeni.

✓ Calităților voliționale: autocontrolul și stăpânirea de sine (în situații critice); rezistența la oboseală; capacitatea de automobilizare și de rezistență la efectele oboselii; capacitatea de a controla efectul stresant al riscului; rezistența la monotonie; rezistența la dificultățile traficului rutier (condiții meteorologice nefavorabile, intensitate crescută, traseu dificil).

✓ Trăsăturilor de personalitate: simțul de răspundere dezvoltat; seriozitatea comportamentală; calmul; spiritul de disciplină; autoestimarea realistă; disponibilitatea de relaționare socială (politețe, respect față de alți participanți la trafic, spirit de cooperare, toleranță, exigență față de abaterile de la regulamentul circulației rutiere, atitudine constructiv-activă în asigurarea unui climat optim în fluxul circulației pe drumurile publice etc.); corectitudinea, rezistența la tentații (alcool, droguri); atitudinea autocritică (capacitatea de a-și recunoaște slăbiciunile, greșelile, abaterile, de a le controla, de a le înlătura); motivație pozitivă pentru activitatea de conducere auto" [apud 10, p.323].

Concluzii

Jeneralizând cele expuse, pot fi formulate următoarele **concluzii**:

1. Pentru conducerea auto sunt necesare aptitudini speciale tehnice și complexe.
2. Pentru a determina corespunderea/necorespunderea candidaților în conducători auto și a conducătorilor auto posturilor pe care le solicită sau le ocupă, trebuie implementată examinarea psihologică.
3. Se impune elaborarea Regulamentului și a Metodologiei de examinare psihologică a candidaților în conducători auto și a conducătorilor auto.

Referințe:

1. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Strategiei naționale pentru siguranță rutieră, nr.1214 din 27.12.2010. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2011, nr.43-45.
2. ONCEANU, V., BULGAC, A. *Bazele comportamentului în conducerea autovehiculului și siguranța traficului rutier*. Chișinău: „Vite-jesc” SRL, 2018. ISBN 978-9975-4012-0-3
3. БОРИСОВА, С. *Влияние психологических установок водителей на безопасность дорожного движения*. [Accesat: 25.09.2018]. Disponibil: www.psyandlaw.ru;
4. СМЕРНОВА, С., ДОЛГОВ, К., ДЯТЛОВ, М., РОДИН, Е. *Значимость и методы диагностики психологических качеств будущих водителей пассажирского автотранспорта на этапе профессионального отбора*. [Accesat: 27.09.2018] Disponibil: <https://moluch.ru/conf/tech/archive/123/6317>
5. BURLACU, F. *Influența caracteristicilor drumului asupra siguranței circulației*: Teză de doctorat. București, 2014.
6. ЛОГАЧЕВ, В., ТЮЛЬКИН, В., КУЧЕРЕНКО, И., ЛЫСАКОВА, Н. *Возрастные изменения психофизиологических свойств водителей*. [Accesat: 01.08.2018] Disponibil: ivdon.ru/ru/magazine/archive/n1y2015/2837;
7. HAVĂRNEANU, C. *Evaluarea psihologică a conducătorilor auto*. Iași: Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, 2011.
8. CRISTEA, S. *Dicționar enciclopedic de pedagogie (Vol.I)*. București: Didactica Publishing House, 2015.
9. PIÉRON, H. *Vocabularul psihologiei*. București: Univers Enciclopedic, 2001.
10. MACAVEI, E. *Pedagogie: teoria educației (Vol.I)*. București: ARAMIS PRINT, 2001.
11. ȘCHIOPU, U. *Dicționar de psihologie*. București: Babel, 1997.
12. BOTGROS, I., FRANȚIZAN, L. *Competența școlară – un construct educațional în dezvoltare*. Chișinău: „Print-Caro” SRL, 2010.
13. NICOLA, I. *Tratat de pedagogie școlară*. București: ARAMIS PRINT, 2003.
14. CHELCEA, S. *Psihologie: teorii, cercetări, aplicații*. Iași: Polirom, 2008.
15. CREȚU, R.Z. *Evaluarea personalității: modele alternative*. Iași: Polirom, 2005.
16. DAFINOIU, I. *Personalitatea. Metode calitative de abordare. Observația și interviul*. Iași: Polirom, 2002.
17. BUIMESTRU, L. Conducerea auto – aptitudine personală/performanță profesională. În: *Monitorizarea cunoașterii axată pe obținerea performanțelor: Materialele Conferinței științifico-practice naționale cu participare internațională*, 22-23 aprilie 2016. Chișinău: UST, 2016, p.353-360.
18. BUIMESTRU, L. Individualitatea conducătorului auto raportată la stilul de conducere. În: *Structura și dinamica personalității umane în epoca globalizării: perspective psiho-socio-pedagogice: Materialele Conferinței științifice cu participare internațională*, 26-27 mai 2017. Bălți: USARB, 2017, p.63-66.
19. Directiva Parlamentului și Consiliului Uniunii Europene privind calificarea inițială și formarea periodică a conducătorilor auto ai anumitor vehicule rutiere destinate transportului de mărfuri sau de pasageri, nr.2003/59/CE din 15.07.2003. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, 2003, nr.L226.
20. Directiva Parlamentului și Consiliului Uniunii Europene cu privire la permisul de conducere, nr.2006/126/CE din 20.12.2006. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, 2006, nr.L403/18.

21. Codul Transporturilor Rutiere, nr.150 din 17.07.2014. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr.247-248.
22. Legea privind siguranța traficului rutier, cu completările ulterioare, nr.131 din 07.06.2007. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr.103-106.
23. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului cu privire la permisul de conducere, organizarea și desfășurarea examenului pentru obținerea permisului de conducere și condițiile de admitere la traficul rutier, nr.1452 din 24.12.2007, cu completările ulterioare. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr.8-10.
24. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Normelor privind examinarea medicală a conducătorilor de vehicule și a candidaților pentru obținerea permisului de conducere, nr.12 din 19.01.2009, cu completările ulterioare. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.19-21.

Date despre autor:

Lilia BUIMESTRU, lector universitar; șef al Centrului Național de Educație Rutieră, Institutul de Științe ale Educației, Chișinău.

Email: lilianabuimestru@gmail.com

Prezentat la 04.10.2018